

communicative behaviour and competence of the interviewer and respondent, their observance of the Communicative codex.

Keywords: communicative principles, communicative maxims, competence, inobservance, interview, interviewer, respondent.

УДК 81'42(045)

Смирнова М. С.,
аспірантка,
Маріупольський державний університет

ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУ ДИСКУРСИВНИХ СТРАТЕГІЙ І ТАКТИК ПРАВОСЛАВНОЇ ПРОПОВІДІ

Вибір стратегій і тактик православної проповіді за предмет нашого дослідження зумовлює необхідність розробки схеми їх подальшого аналізу та опису. Проте, варто зазначити, що у переважній більшості комунікативних досліджень, де аналізується мовленнєвий вплив, взагалі відсутня методика аналізу комунікативних стратегій та тактик: нерідко автори таких досліджень дають відповіді на багато питань (наприклад, виділяють комунікативні стратегії), спираючись лише на інтуїцію. Часто це призводить до цінних відкриттів, нових класифікацій, проте неминуче створює ризик зайвої суб'єктивності. Вищезазначене зумовлює **актуальність** заданого наукового вектору, бо методологія є вразливим місцем будь-якого прагмалінгвістичного дослідження [5, 2004].

Отже, **метою** статті є виділення принципів аналізу дискурсивних стратегій і тактик православної проповіді. Задана мета обумовлює вирішення наступних **завдань**: 1) описати принципи стратегічного моделювання текстів; 2) розглянути принципи аналізу стратегічного потенціалу релігійних текстів жанру проповіді; 3) запропонувати власну методику аналізу дискурсивних стратегій і тактик православної проповіді; 4) надати аналіз проповіді, використовуючи запропоновану методику аналізу дискурсивних стратегій і тактик православної проповіді.

Вихідною точкою у виборі принципів дослідження для нас стали тези М. Ю. Олешкова про те, що 1) “основною метою вивчення комунікативних процесів є “пошук” інтегративної моделі, побудованої з урахуванням даних дослідження всіх аспектів комунікації: мовленнєвого, соціального, психологічного, технологічного, семіотичного, культурологічного тощо” і що 2) “будь-яка модель процесу або явища є не що інше, як редукція системно-синергетичного уявлення досліджуваного об'єкта, що дозволяє досліднику уявити функціонування (перебіг) даного об'єкта (процесу) в реальній ситуації на імітаційному рівні” [4, 14]. Принципи моделювання складно організованих феноменів обов'язково спираються на принципи доповнювальності й невизначеності: змодельований об'єкт є ізоморфним модельованому в певних суттєвих ознаках [3, 9], що залишає простір для демонстрації інших суттєвих ознак. Отже, комплексний аналіз складного об'єкта потребує розробки декількох моделей.

Далі більш детально розглянемо основні підходи та методи, що будуть доречними саме для опису стратегій та тактик православної проповіді. Так,

наприклад, О. Г. Савін, описуючи тактики сучасного проповідника, бере за основу *прагматичний підхід до аналізу текстів*, який базується на вивченні функціонування мови в дискурсі церковно-релігійної комунікації в мовному жанрі православної проповіді [6, 37]. Прагматичний підхід до вивчення тексту передбачає виявлення комунікативних стратегій, оскільки саме вони охоплюють всю сферу побудови процесу мовної комунікації, коли для суб'єкта мовлення певною метою стає досягнення довгострокових результатів, що виходять за межі конкретної мовленнєвої ситуації. У найзагальнішому сенсі мовна стратегія включає в себе планування мовної комунікації в залежності від конкретних умов спілкування і особистостей комунікантів, а також реалізацію цього плану. Так, О. Г. Савін виділяє чотири прагматичні аспекти при аналізі тексту [6, 38]: 1) текст – суб'єкт мовлення (автор); 2) текст – об'єкт мовлення (адресат); 3) текст – відносини між учасниками комунікації; 4) текст – мовленнєва ситуація.

Тут необхідно зазначити, що, якщо у фокусі *прагматичного аналізу* є “більшою мірою ті значення, котрі комуніканти вкладають у свої висловлювання, ніж значення слів або висловлювань самих по собі” [11, 3], то в *комунікативно-дискурсивному аналізі* акцентується думка, що “значення не містяться в дискурсі, а конструюються мовцями в ході соціальної взаємодії” [9, 15]. Серед вітчизняних науковців проблемою опису *моделі комунікативно-дискурсивного аналізу* займалася І. С. Фролова. Дослідниця виділяє декілька моделей. *Перша модель* призначена для подання організації актуального знання – ментального корелята дискурсивної стратегії, для побудови цієї моделі до *фреймового моделювання* із необхідністю додаються методики концептуального аналізу. Наступні моделі ілюструють актуалізацію знання, тобто механізми реалізації дискурсивної стратегії. Спосіб розгортання ментальних структур від актуального до актуалізованого знання демонструє *структурна модель*, яка дає можливість з'ясувати “спосіб зв'язку елементів у ціле” [7, 3]. І. С. Фролова зазначає, що модель являє собою певний континуум: фрагмент світу – об'єктивна ситуація → образ фрагменту світу – ментальна репрезентація → дискурсивна реалізація → мовна об'єктивація ментальної репрезентації [8, 105]. *Третя модель* – *ймовірнісна*, залучає поняття комунікативної ситуації як “застиглий” момент спілкування, вона розглядає контекстно-ситуаційні чинники (мотиви, час, місце тощо) та їх характеристики. *Четверта модель* – *динамічна*, що включає структурну та ймовірнісну моделі, використовується з метою виявлення особливостей реалізації особистістю колективного знання. Основою систематизації при цьому виступають *лінгвальні особливості* реалізацій стратегії [8, 106]. Дослідниця наголошує, що для адекватного аналізу вербальної частини тексту необхідно урахувувати різні аспекти – *структурно-інтераційний, змістовий, прагматичний* – та застосовувати відповідні цим аспектам *методи*: конверсаційного аналізу, аналізу тексту, актомовленнєвого / прагмасемантичного аналізу [2, 11].

Окремою задачею перед дослідником постає вирішення *етапів* виділення і описання глобальних та спеціальних стратегій, комунікативних тактик. І. С. Фролова пропонує після систематизації вербальних характеристик дискурсивних стратегій

розглянути потенціал комунікативних тактик, для цього, на думку дослідниці, необхідно (1) встановити відношення між тактиками та мовленнєвими стратегіями, (2) виявити взаємозв'язок між особливостями реалізації структурної/ймовірнісної моделі стратегії в дискурсі та варіюванням тактик, задіяних у цих реалізаціях [2, 107]. Цікаву модель *інтерактивного підходу* у своїй роботі пропонують Якобс і Джексон [11] в основі якої полягає загальний принцип (стратегічна мета), що породжує варіативні реалізації в залежності від комунікативного контексту. Цей підхід за основу дослідження стратегій бере до уваги О. С. Ісерс [1, 112] наголошуючи, що значення будь-якого вислову визначається двома базовими принципами, що лежать в основі мовної компетенції: цільової установки мовця та комунікативним контекстом, що мотивує вибір тактик. Дослідниця надає конкретні принципи аналізу мовленнєвої стратегії, тактики на ходу на прикладі фрагмент у діалогі між Остапом Бендером та Іполітом Матвійовичем з роману Ільфа і Петрова “Дванадцять стільців” [1, 120]. Так, дослідниця пропонує *схему опису мовленнєвої тактики*, у рамках аналізу якої необхідно володіти інформацією про: 1) *когнітивні пресуппозиції партнерів*; 2) *позиції партнерів*; 3) *установки партнерів на тип спілкування*; 4) *умови успішності обраних мовленнєвих тактик*; 5) *характер перлокутивних ефектів*, 6) *можливі комунікативні ходи*; 7) *мовні ресурси*. Кінцева інтерпретація стратегічного потенціалу виразу повинна базуватися на аналізі самого виразу. Так, О. С. Ісерс пропонує виділяти маркери мовленнєвих тактик, залучаючи повну інтерпретацію виразу, на декількох рівнях – семантичному, лексичному, лексико-граматичному та синтаксичному, прагматичному.

Беручи за основу модель комунікативно-дискурсивного аналізу, запропоновану І. С. Фроловою та враховуючи схему стратегічного аналізу О. С. Ісерс, нами було обрано *дев'ятиетапний інтерактивний алгоритм опису стратегій та тактик православної проповіді*, який враховує наступні позиції: 1) когнітивні пресуппозиції пастиря та пастви; 2) структуру, предметний зміст, оцінку та фрагменти концептосфери, прототипного / стереотипного знання православної спільноти; 3) контекст та ситуацію (комуніканти, мотиви, час, місце тощо); 4) лінгвістичні характеристики проповіді (синтаксис, лексику, прагматику); 5) виділення дискурсивних стратегій православної проповіді; 6) виділення номенклатури дискурсивних тактик у межах певної дискурсивної стратегії православної проповіді; 7) аналіз мовленнєвих прийомів реалізації дискурсивних тактик; 8) дослідження ізоморфних характеристик проповіді на матеріалі різних мов; 9) моделювання глобальної стратегії православного проповідника. Ця модель ґрунтується на пріоритеті *контекстуального аналізу* та дозволяє не лише залучити ширше коло інформації, але і створити відповідний інтерпретаційний фон, що сприяє виявленню й адекватному тлумаченню стратегічних особливостей жанру православної проповіді. Використання зазначеної моделі як базової викликає необхідність її детального розгляду.

Розглянемо подібну структуру опису стратегічного потенціалу тексту на прикладі фрагменту проповіді митрополита Іларіона (Огієнко) “про співпрацівників

Господніх” на Євангельське читання від Іоанна на Седмицю 5-у після Пасхи.

(1) Митрополит Іларіон (професор Іван Огієнко) – видатний ієрарх Православної Церкви ХХ століття, український вчений, політичний і громадський діяч, мовознавець, лексикограф, історик церкви.

(2) Представлений фрагмент проповіді присвячений Євангельську читання від Іоанна на Седмицю 5-у після Пасхи “Про співпрацівників Господніх”. У читанні говориться про диво насичення п’яти тисяч чоловіків. Цілий день Ісус Христос зціляв людей, проповідував, і коли учні сказали про те, що треба відпустити цих людей, тому що їм їсти нічого, а у самих учнів є тільки п’ять хлібів і дві риби. На прохання Ісуса Христа йому їх приносять, і, дивлячись на небо, Господь благословляє ці п’ять хлібів і дві риби, переломлює їх, наказує учням розсадити народ на траві, і учні починають роздавати ці хліби народу. Відбувається диво – п’ять хлібів і двох риб виявляється досить для того, щоб наситити п’ять тисяч чоловіків, не рахуючи жінок і дітей.

(3) Проповідь читається під час недільної літургії, одразу ж після читання фрагменту з Євангелія, священник виходить на амвон з алтаря та звертається до пастви. Його задачею у загальному вигляді є роз’яснення фрагменту з Писання, як з історичної та теологічної точок зору, так і метою проповідника є прив’язання цієї Євангельської події до сьогодення, до сучасних потреб людини, її духовного стану, необхідності звертання до таїнств Церкви, каяття, благодаріння Бога за блага земні та звертання з молитвами, щоб отримати ще й нетлінні блага Небесні.

(4) Серед структурних компонентів побудови аналізованої проповіді є наявними зачинательна молитва “В ім’я Отця, і Сина, і Святого Духа!”, скорочений переказ прочитаного фрагменту, роз’яснення, повідомлення з приводу почутого у формі настанови, висновки, звертання до Бога з проханням.

(4а) Серед характерних особливостей синтаксичної організації православної проповіді можна виділити наступні:

1) переважання у тексті проповіді переважно складних речень, ускладнених дієприслівниковими, дієприкметниковими зворотами, прикладками, відокремленими означеннями, обставинами: *“Сьогоднішнє Євангеліє вчить нас тому, що істинний хліб наш, хліб життя вічного є Господь Ісус Христос, і що ми повинні дбати не тільки про тлінне, але й про нетлінне, про їжу, яка дає життя вічне, про причащення Пречистого Тіла і Крові Христової, про слухання і читання слова Божого, яке є духовною їжею, про молитву, яка насичує душу благодаті”, “Євангеліє говорить про п’ять тисяч чоловіків, які були тоді насичені Господом, не рахуючи жінок і дітей, тому точного числа людей ми не знаємо”;*

2) вживання повторів предикативних конструкцій (напр., *Це диво множення хлібів у пустелі нагадує нам про те, що Господь є Податель всякого блага, Податель матеріальної і духовної їжі*);

3) речення частно починаються з прислівників, наприклад: *“Невипадково щоразу перед початком їжі ми просимо Господа...”*. Встановлення логічної послідовності між реченнями також відбувається за допомогою цього прислівника:

“Невипадково Церква закликає нас уважно готуватися ...”. Коли проповідник має на меті зв'язати свої настанови пастві з прочитаним фрагментом з Євангелія, то на початку речення використовує спеціальні конструкції: “І всякий раз, коли ми приступаємо до Святого Причастя, ми згадуємо...”, “Всякий раз, коли ми причащаємося, будемо...”, “Сьогоднішнє Євангеліє вчить нас тому, що...”;

4) використання непрямої мови з метою посилення авторитетне для реципієнта джерело: “Святі отці кажуть, що метою християнського життя є обоження...”;

5) роз'яснення будується за допомогою вставних слів “отже”, “таким чином”, “тобто”: “тобто таке поєднання людини з Богом, коли людина, залишаючись у своєму матеріальному тілі, стає пронизаною присутністю Божою, енергіями Божими, коли людина, перебуваючи на цій Землі, живе життям вишнього світу”;

6) використання причино-наслідкових конструкцій “якщо ... – то...”, “якщо не... – тоді...”: “Якщо ми причащаємося Святих Христових Таїн, але життя наше не відповідає євангельському ідеалу, то тоді це таїнство виявляється для нас, за словом апостола Павла, “на суд і в осуд”, “Коли людина приймає всередину себе Божественний Хліб – Тіло Христове, то таємничим чином цей хліб з'єднується з матеріальним тілом людини...”;

7) ускладнення простих речень однорідними та уточнюючими членами: “Наша любов до Бога проходить свій екзамен за стінами храму – де ми зустрічаємося з людським горем, з людською нуждою, з людським злом і підступністю, де Господь закликає нас діяти так, як Він Сам діяв серед людей”;

8) використання синтаксичної конструкції “аксіома – настанова від 1 особи множини”: “...істинний хліб наш, хліб життя вічного є Господь Ісус Христос, і що ми повинні дбати не тільки про тлінне, але й про нетлінне...”;

9) цитування Біблії для кінцевого підтвердження розгорнутої думки проповідника: “Коли народ після чудесного насичення почав ходити за Ісусом Христом, Він сказав: “Істинно, істинно кажу вам...”;

10) звертання до Бога наприкінці проповіді від 1 особи множини: “Господи, даючи нам хліб насущний, насити нас їжею нетлінною. Дай нам повсякчас і на будь-якому місці мати відчуття страху Твого, і щоб усе, що б ми не робили, було, за словом Апостола, на славу Твою”.

(4б) Лексичний фонд проповіді включає в себе як загальноновживану та релігійну лексику, наприклад, *гріх, спасіння, храм, образ* тощо, так і термінологічні одиниці богословського характеру: *відпуст, літургія, Євхаристія, сповідь*. Митрополит Іларіон (Огієнко) не використовує застарілої лексики тому що, зазвичай, проповідник орієнтується на середньостатичного мирянина, якому може бути складно сприйняти незнайомі слова, та роздуми над значенням певної лексичної одиниці тільки можуть відволікти від головного. Серед полісемів у проповіді можна виділити лексему *апостол*, яка може використовуватися у декількох значеннях 1) у Новому Заповіті звання дванадцяти найближчих послідовників, учнів Ісуса Христа: *Учеників назвав апостолами. Єв. Л. VI. 13. І походились апостоли до Ісуса. Єв. Мр. VI. 30. Подибує він раз янгола, ци*

апостола. Гн. II. 69. 2) учитель, провозвістник істини: *І день іде, і ніч іде і, голову схопивши в руки, дивуєшся, чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. 659. 3) богослужбна книга, що включає частину книг Нового завіту: *То було по великих празниках народ приходив до Дороша, неначе до церкви, от він і читав їм Євангелію, Апостола і Псалтирь* [СУМ Б. Грінченко].

У тексті проповіді широко представлено явище *антонімії*, що традиційно використовується зазвичай для того, щоб посилити ефект від назідання, протиставленням двох духовних полярностей, так, наприклад: *матеріальна і духовна їжа та хліб насущний – їжа нетлінна* під якими розуміються ті продукти, що ми їмо, які необхідні нашому тілу кожного дня та Божа благодать, що нам дається по молитвах, що живить нашу душу; також протиставлення двох світів та двох природ – матеріальної та духовної, так у тексті проповіді зустрічаємо: *“Своїх земних благ” – “Свого Небесного Царства”, “ця Земля” – “життя вишнього світу”, “власного тіла” – “Божественного Тіла”, “тлінне-нетлінне”*. Найбільш широко у тексті зустрічається *синоніми*, завданням яких є розкриття сутності речей, через їх описову характеристику. До опису вдаються тоді, коли під поле зову припадає явище, онтологічну природу якого для слухача або важко розкрити, або зовсім неможливо. Це стосується або феномена Бога, святих, або зазвичай, таїнств. Так, ми бачимо, в тексті проповіді низку синонімів, що позначають Творця: *Бог – Ісус Христос – Господь – Податель – Син Людський, істинний хліб наш – хліб життя вічного – Хліб. Синонімічний опис використовується проповідником і при розкритті найважливішого для православного християнина таїнства: Євхаристія – Святі Христові Таїни – Тіло і Кров – Святе Причастя – Божественне Тіло*. Митрополит Іларіон кажучи про, *“Святу Кров як джерело води”*, вказує на обов’язкову необхідність для душі мирянина таїнства Євхаристії, як для тіла його необхідна вода на кожен день. Далі в тексті проповіді митрополит порівнює *Євангеліє та слово Боже, присутність Божу та енергії Божі, людське єство та гріховне начало*. Крім цього у тексті проповіді зустрічаються ще синонімічні пари за для уникнення тавтологій: *їжа – трапеза, земне – матеріальне, тіло-плоть*. Як окреме явище можна виділити *паронімію*, яка у тексті проповіді зустрічається у наступних парах паронімів: *оживляючи – оживотворяючи, суд – в осуд*. До урочисто-піднесеної лексики можна віднести наступні словосполучення: *Своє Животворяще Тіло, Свою Чесну Кров, Свята Євхаристія*. Серед сакрального ономастикону аналізуємої проповіді можна віднести декілька релігійонімів-теонімів – *Господь, Бог, Ісус Христос, апостол Павло*.

(4в) Розглядаючи комунікативні характеристики проповіді, стає зрозумілим, що проповідницьке слово звернено до колективного адресату – пастви. Хоча священник і сприймається мирянами як духовний отець, наставник та у духовній ієрархії займає більш високе місце у порівнянні з адресантом, тим більше положення митрополита вище положення священника, однак у проповіді автор ставить себе на одну й ту саму сходинку з адресатом, говорячи від 1 особи множини: *“Ми приносимо виготовлений людськими руками хліб і вино...”*, *“У цьому таїнстві ми єднаємося з Господом ...”*, *“Невипадково Церква закликає*

нас...” тощо. Отже, слухач, незалежно від ступеня своєї релігійності, освіченості, соціального статусу занурюється у середу релігійної комунікації та стає учасником невербального діалогу. Характерним для проповіді є використання спонукального способу дієслів: “*Всякий раз, коли ми причащаємося Святих Христових Таїн, будемо молитися про ...*”, “*Будемо просити Господа про...*”. Інколи імператив у тексті проповіді явно не проявляється, автор непрямо спонукає слухача вчинити так чи інакше, розповідаючи про повсякденні вчинки та обов’язки християнина: “*І всякий раз, коли ми приступаємо до Святого Причастя, ми згадуємо того апостола і молимося*”, залишаючи вибір за самим мирянином. Тим не менш, у деяких випадках проповідник прямо виказує настанову і необхідність певних дій: “*У наших повсякденних справах ми повинні брати приклад з Самого Господа*”. Колективна комунікація переростає у гіпер-комунікацію, коли митрополит Іларіон вдається до цитування Євангелія від Іоанна, Діянь святих Апостолів, переказу святих отців.

(5–6) Проаналізувавши лінгвістичний потенціал проповіді, перейдемо до розгляду застосованих у тексті дискурсивних стратегій, комунікативних тактик та мовленнєвих прийомів, що їх репрезентують. Серед основних стратегій проповідника можна виділити:

- *стратегію наррації*, що представлена комунікативною тактикою, мета якої – зацікавити слухача та привернути його увагу. Тактика реалізується на початку проповіді за допомогою комунікативного прийому переказу почутого фрагменту Євангелія: “*У сьогоднішньому євангельському читанні ми чули про те, як Господь наш Ісус Христос на прохання своїх учнів наситив безліч людей хлібами і рибою. Євангеліє говорить про п’ять тисяч чоловіків, які були тоді насичені Господом, не рахуючи жінок і дітей, тому точного числа людей ми не знаємо*”;

- *стратегію пояснення*, коли проповідник надає тлумачення почутого фрагменту тексту за для правильного його розуміння паствою з богословської точки зору: “*Це диво множення хлібів у пустелі нагадує нам про те, що Господь є Податель всякого блага, Податель матеріальної і духовної їжі*”. Пояснення у релігійній проповіді, на відміну від педагогічного дискурсу, коли вчитель займає заздалегідь ієрархічно вищу позицію від учня, будується таким чином, щоб паства сприймала роз’яснення не як досі невідомий факт, а як загальновідоме знання, яке просто нагадується, акцентується. Це робиться по-перше, щоб за допомогою комунікативної тактики встановити зв’язок з новими прихожанами та залучити їх у межі релігійної комунікації, використання дієслова теперішньої форми 1 особи множини згуртовує всіх слухачів в один єдиний дискурсивний простір. По-друге, щоб у тих, хто не знайомий с наданою інформацією, не виникало почуття чужості, некомфортності, вини, сорому за недостатню освіченість;

- *інформуючу стратегію*, коли надається певна інформація, яка, на думку, автора є необхідною адресату для ознайомлення, наприклад, історична довідка: “*І це диво множення хлібів не випадково з самого початку буття на Землі Церкви Христової сприймалося як образ і прообраз Святої Євхаристії, яку ми отримуємо з рук Самого Господа*”. У цьому прикладі використовується

риторична тактика, задача якої подати інформацію як об'єктивну очевидність, для цього надаються історичні факти, часові рамки, використовується зворотнє дієслово доконаного виду *“сприймалося”* без уточнення суб'єкта дії, але з контексту очевидно, що маються на увазі християни;

- *стратегію заклику*, яка має своєю метою направити зусилля або думки мирянина на якісь дії: *“Всякий раз, коли ми причащаємося Святих Христових Таїн, будемо молитися про те, щоб Господь давав нам сили бути добрими християнами в цьому світі”, “У наших повсякденних справах ми повинні брати приклад з Самого Господа, споглядаючи на Нього, як на той Образ, якому ми повинні наслідувати”*. Вона реалізується за допомогою впливаючої тактики, що реалізується за допомогою категорій модальності та використання дієслів майбутнього часу 1 особи множини;

- *стверджуючу стратегію*, яка має на меті надати догмати, своєрідні аксіоми знання, що для віруючої людини є об'єктивними та такими, що не підлягають обговоренню або сумнівам: *“Свята Євхаристія є джерелом духовних благ, які допомагають нам під час нашого земного життя, залишаючись в матеріальних тілах, з'єднуватися з Самим Господом”*;

- *стратегію релігійної ідентифікації*, яка окреслює коло “своїх” людей, ставить кордон між профанним та сакральним світом, вказує, де “вірні” по відношенню до віри, а де мирські люди: *“Це і є те саме невимовне й незбагненне розуму з'єднання між Богом і людиною, яке можливе лише в християнській Церкві і заради якого Господь прийшов на Землю”*. У цьому зразку представлена риторична тактика, яка реалізується за допомогою прислівника “*можливо*” та обмежувальної частки “*лише*”;

- *аргументативну стратегію*, яка надає низку доказів чи пояснень щодо стверджень, які були заявлені на початку звернення до пастви. Стратегія реалізується у проповіді за допомогою апеляційних тактик, які реалізуються наступними ходами: апеляцією до авторитету, наприклад, *“...це таїнство виявляється для нас, за словом апостола Павла, “на суд і в осуд”...”, “Святі отці кажуть, що метою...”, “Тих, яким Сам Господь сказав...”, апеляцією до досвіду *“Є простий фізичний закон: коли людина приймає їжу, ця їжа засвоюється її організмом”, апеляцією до історичних фактів *“...подібно до того, як один з апостолів причастився на Тайній Вечері, але виявився негідним цього священного дару”*;**

- *молитовну стратегію*, що закликає до Бога за допомогою подолання своїх страстей, ця стратегія представлена молитовним зверненням до Бога, яке представляє одночасно й тактику закінчення розмови: *“Господи, даючи нам хліб насущний, насити нас їжею нетлінною. Дай нам повсякчас і на будь-якому місці мати відчуття страху Твого, і щоб усе, що б ми не робили, було, за словом Апостола, на славу Твою”*.

(9) Як бачимо, в основі мовної стратегії проповідника лежить певна комунікативна мета, сформована певними мотивами, пов'язаним з установками світосприйняття і конкретним завданням, розв'язуваної автором тексту “тут” і

“зараз”. Серед дискурсивних стратегій проповіді митрополита Іларіона (Огієнко) можна виділяються стратегії *наррації, пояснення, інформування, заклику, конфесійної ідентифікації, стверджуючу, аргументативну та молитовну стратегії*, що представлені *комунікативною, риторичною, апеляційною, впливаючою* тактиками. У тексті проповіді відсутні *фасцинаційні стратегії та емоційні тактики, стратегії вмовляння, дискредитації, конфронтації*. Характерною особливістю цього зразку проповіді є симетричні відносини між паствою та проповідником, відсутність примусу, агресії та заниження самооцінки слухача. Натомість проповідник зважено і лаконічно будує свою проповідь, ставлячи головною метою пояснення необхідності прибігання до головного церковного таїнства, протиставляє земне та небесне життя, акцентуючи увагу на сумлінних цінностях сьогодення та ролі, яку несе християнин серед людей. Проповідник чітко окреслює контраст між лініями поведінки церковної людини та мирської, тим не менш залишаючи вибір за кожною людиною особисто, в залежності від того, куди себе відносить адресат.

Отже, у статті було представлено методика та надано спробу опису стратегічного потенціалу проповіді на прикладі слова митрополита Іларіона. Для відтворення більш точнішої картини креації стратегічного образу проповідника необхідно, по-перше, визначитися з матеріалом дослідження, систематизувати дискурсивні стратегії та тактики, що є типовими для жанру проповіді, дослідити більш детально кожен окрему стратегію та прийоми її реалізації згідно заданої методики дослідження, що і є **перспективною** нашого дослідження.

Література

1. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – Омск : ЛКИ, 1999. – 288 с.
2. Карабан В. И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований : [монография] / В. И. Карабан. – К. : Вища школа, 1989. – 131 с.
3. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 216 с.
4. Олешков М. Ю. Основы функциональной лингвистики: дискурсивный аспект / М. Ю. Олешков. – Нижний Тагил, 2006. – 146 с.
5. Милостивая А. И. К вопросу о роли когнитивных параметров текста в его прагмалингвистической интерпретации / А. И. Милостивая // Германистика: состояние и перспективы развития : материалы Международной научной конференции. – М. : МГЛУ, 2004. – С. 29–30.
6. Савин Г. А. Коммуникативные стратегии и тактики в речевом жанре современной православной проповеди : автореф. дис. ... к. филол. н. : 10.02.01 “Русский язык” / Г. А. Савин. – М., 2009. – 207 с.
7. Светлов В. А. Аналитика конфликта : [учебн. пособие] / В. А. Светлов. – СПб. : ООО “Росток”, 2001. – 512 с.
8. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі : [монографія] / І. Є. Фролова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 344 с.
9. Шевченко І. С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу / І. С. Шевченко // Дискурс как когнітивно-комунікативний феномен : [кол. монографія] / [під заг. ред. І. С. Шевченко] / І. С. Шевченко. – Харків : Константа, 2005. – С. 9–20.
10. Jacobs S., Jackson S. Strategy and structure in conversational influence attempts : [com. monographs] / S. Jacobs, S. Jackson. – Levinson, 1983. – V. 50. – P. 285–304.

11. Yule G. Pragmatics / G. Yule. – Oxford : OUP, 1996. – 138 p.

Анотація

Стаття присвячена розробці схеми аналізу та опису дискурсивних стратегій та тактик православної проповіді. Так як методологія є вразливим місцем будь-якого прагмалінгвістичного дослідження, у статті надано спробу розробити інтерактивну схему опису стратегічного потенціалу проповіді. Автором описуються принципи стратегічного моделювання текстів, розглядаються принципи аналізу стратегічного потенціалу релігійних текстів жанру проповіді, пропонується методика аналізу дискурсивних стратегій і тактик православної проповіді. Запропонована дев'ятиетапна модель стратегічного аналізу розглядається на прикладі україномовної проповіді митрополита Іларіона (Огієнка).

Ключові слова: методика стратегічного аналізу, дискурсивні стратегії та тактики, православна проповідь.

Аннотация

Статья посвящена разработке схемы анализа и описания дискурсивных стратегий и тактик православной проповеди. Так как методология является уязвимым местом любого прагмалингвистического исследования, в статье представлена попытка разработать интерактивную схему описания стратегического потенциала проповеди. Автором описываются принципы стратегического моделирования текстов, рассматриваются принципы анализа стратегического потенциала религиозных текстов жанра проповеди, предлагается методика анализа дискурсивных стратегий и тактик православной проповеди. Предложенная девятиэтапная модель стратегического анализа рассматривается на примере проповеди украинского митрополита Илариона (Огиенко).

Ключевые слова: методика стратегического анализа, дискурсивные стратегии и тактики, православная проповедь.

Summary

The article deals with the scheme of the analysis and description of the discursive strategies and tactics of the Orthodox sermon. Since the methodology is the weak spot of any pragmalinguistic research, the article reflects an attempt to develop an interactive way of describing the strategic potential of the sermon. The author describes the principles of the strategic modeling of the texts, considers the principles of analysis of the strategic potential of religious texts on the genre of the Sermon. The methodic of analysis of discursive strategies and tactics of the Orthodox sermon is offered. The presented nine-stage-model of the strategic analysis is applied on the example of the sermon of Ukrainian Metropolitan Hilarion (Ohienko).

Keywords: methods of strategic analysis, discursive strategies and tactics, Orthodox sermon.